

Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą

Plac Kościuszki 12, 96-500 Sochaczew; tel./fax 46 862-33-09
www.muzeumsochaczew.pl e-mail: muzeum@muzeumsochaczew.pl

MZS.4221.17.2019

Baszta tatarska – opinia dot. stanu zachowania.

1. Rys historyczny.

Grobowiec mułły, zwany także „Basztą Tatarską” został wybudowany na terenie muzułmańskiego mizaru czyli cmentarza. Budowla, jak i założenie cmentarne powstało na obszarze wydzielonym z dóbr ziemskich Czerwonka w roku 1842 i funkcjonowało do lat 60 XIX w. Obszar funkcjonował jako cmentarz już od lat 30 XIX wieku, wraz z pojawieniem się formacji muzułmańskich po upadku Powstania Listopadowego, nie udało się jednak ustalić, kiedy miał miejsce ostatni pochówek. Pod koniec XIX wieku, gdy cmentarz nie był już użytkowany, znajdowało się tam ok. 200 niszczących nagrobków, a do dnia dzisiejszego nie przetrwał żaden. Funkcjonowanie cmentarza było ściśle powiązane z obecnością Kaukaskiego Dywizjonu Konno-Górskiego, złożonego z ludności muzułmańskiej, głównie Czerkiesów. Obecnie jedyną pozostałością po mizarze jest właśnie „Baszta Tatarska” - budynek zbudowany pierwotnie na planie koła, wyposażony w półkoliste wejście i okno. Obiekt został wpisany do rejestru zabytków dn. 27.08.2012 r. pod numerem A-1090.

Budynek o konstrukcji ceglanej, na bazie koła, posiadał jedno główne wejście zwieńczone łukiem i charakteryzował się drewnianym i zwężającym się stożkowatym dachem. Na szczycie pierwotnie miał znajdować się żelazny pręt zwieńczony mosiężnym półksiężycem. Ponadto z boku, na wysokości ok 1,2 – 1,3 metra prawdopodobnie znajdowało się wąskie okno. Ściany były tynkowane. W środku znajdowała się kamienna tabliczka z wersem Koranu.

2. Stan zabytku

Na chwilę obecną, analizowany zabytek składa się z dwóch półkolistych ceglanych ścian o szerokości ok 30 cm i wysokości od 2 do 2,5 metra. Ściany opierają się na rozszerzonej podstawie o szerokości ok 40 cm. Otwór wejściowy częściowo w formie pierwotnej, z lewej strony widoczne

20 LUT. 2020
Za zgodność z oryginałem
STAROSTA
Jolanta Gonta
POWIAT SOCHACZEWSKI

WICESTAROSTA
Tadeusz Głowacki

uszkodzenia. Od strony rzeki znajduje się bardzo duży, około dwumetrowy, sięgający podłoża ubytek, rozdzielający pierwotnie zamkniętą całość na dwie części.

Front budynku i widok ubytku od strony rzeki.

W nieznanych okolicznościach, być może jeszcze na przełomie XIX i XX wieku, budowla została pozbawiona dachu oraz wnętrza. Aktualnie w środku znajdują się sterty uszkodzonych cegieł, z których część może zostać ponownie wykorzystana w procesie renowacji. Ponadto podstawa wypełniona jest rumoszem ceglany, trudnym w eksploracji i złożonym z ukruszonych pozostałości ceglanych.

3. Zagrożenia

20 LUT. 2020

Za zgodność z oryginałem

POWIAT SOCHACZEWSKI

STAROSTA

Jolanta Gonta

WICESTAROSTA

Tadeusz Gluchowski

Najpoważniejszym czynnikiem zagrażającym pozostałościom budowli jest erozja wietrzna, doprowadzająca do kruszenia zaprawy i uszkodzeń zewnętrznych warstw cegły. Jest to proces ciągły, bowiem na dokumentacji zdjęciowej z lat 60/70 można zauważyć, że aktualnie brakuje części cegieł ze szczytu, które były obecne na starszych fotografiach.

Uszkodzenia cegły i kruszenie się zaprawy.

Część cegieł znajduje się luźno rozsypana we wnętrzu stanowiska – w procesie renowacji niezbędne będą prace ziemne mające na celu usunięcie warstwy ceglano-ziemnej, będącej aktualną warstwą gruntową. Należy podkreślić, że postępująca erozja może w przyszłości doprowadzić do zawalenia się pozostałych ścian baszty. W związku z tym czynności mające na celu wzmocnienie struktury i uzupełnienie luki od strony rzeki powinny być traktowane jako priorytet renowacji.

20 LUT. 2020

Za zgodność z oryginałem
POWIAT SOCHACZEWSKI

STAROSTA

Jolanta Gonta

WICESTAROSTA

Tadeusz Gluchowski

Ponadto zagrożeniem jest wymywanie zaprawy w wyniku czynników pogodowych jak deszcz i topniejący śnieg. W wielu miejscach ubytku zaprawy są zauważalne i zagrażają spójności ścian.

Drugim poważnym zagrożeniem jest czynnik ludzki – aktualnie baszta nie jest w żaden fizyczny sposób zabezpieczona przed nieautoryzowanym wejściem. W efekcie ściany są naznaczone graffiti, a ewentualny wandalizm może w przyszłości spowodować dalsze uszkodzenie ścian. Ponadto rośnie ryzyko wypadków z udziałem obluzowanych cegieł. Niezbędnym krokiem jest zabezpieczenie budynku i przygotowanie odpowiednich tablic informacyjnych. Należy ponadto pamiętać, że obszar na którym znajduje się baszta jest **cmentarzyskiem**, miejscem nie przeznaczonym do wizyt osób nieuprawnionych.

Luźne cegły, uszkodzony fragment muru i rumosz.

20 LUT. 2020

Za zgodność z oryginałem
STAROSTA
POWIAT SOCHACZEWSKI
Jolanta Gonta

WICESTAROSTA
Tadeusz Oluchowski

Uszkodzenia cegły i ślady graffiti.

4. Podsumowanie, zalecenia archeologiczne.

Analizowany grobowiec muły jest prawdopodobnie **jedynym**, lub jednym z nielicznych przykładów budowli grobowych muzułmańskich na terenie Mazowsza i Polski – analogii można dopatrywać się jedynie na terenie województwa podlaskiego. To samo należy odnieść w kwestii obecności mizaru, a aktualnie cmentarzyska – miejsc w tym charakterze znajduje się w Polsce niewiele.

Z punktu widzenia archeologicznego baszta znajduje się w stanie **krytycznym**, i wskazana jest jak najszybsza procedura mająca na celu zabezpieczenie obiektu i renowacja całości. Niezbędne są prace dotyczące wzmocnienia ścian, zabezpieczenia całości i przygotowania odpowiednich tablic informacyjnych. Wskazana jest całościowa rewitalizacja, z położeniem repliki oryginalnego dachu, co zabezpieczy przed erozją wewnętrzną warstwę cegieł.

20 LUT. 2020

Za zgodność z oryginałem
POWIAT SOCHACZEWSKI

STAROSTA
Jolanta Gonta

WICESTAROSTA
Tadeusz Głuchowski

Ze względu na fakt wpisania do rejestru zabytków oraz obecność budowli na terenie cmentarzyska, wszelka działalność musi być na bieżąco nadzorowana przez archeologa, ponadto wszelkie prace gruntowe powinny być ograniczone do bezpośredniego sąsiedztwa baszty, jeżeli takie są planowane.

Opracowanie:

mgr Michał Górny, archeolog, kierownik Działu Zbiorów MZSiPBnB

KIEROWNIK DZIAŁU ZBIORÓW
Michał Górny
Michał Górny

20 LUT. 2020

Za zgodność z oryginałem

POWIAT SOCHACZEWSKI STAROSTA

Jolanta Gonta
Jolanta Gonta

WICESTAROSTA

Tadeusz Głuchowski
Tadeusz Głuchowski